

УДК 303.1

ОКСАНА ІВАНКОВА-СТЕЦЬЮК,
кандидат соціологічних наук, доцент, стар-
ший науковий співробітник Інституту наро-
дознавства НАН України, Львів

Перспективи модифікації дисциплінарного статусу соціології релігії

Анотація

Мета публікації полягає в тому, щоб визначити перспективи модифікації дисциплінарного статусу соціології релігії, зокрема виявити можливості розширення її предметного поля та теоретико-методологічної бази. Аналізуються виклики та перспективи (ре)формування теоретико-методологічної бази досліджень соціально-релігійних процесів та явищ. Виявляється інтеграційний потенціал соціокультурного підходу в дослідженнях соціально-релігійної сфери, розглядаються перспективи модифікації дисциплінарного статусу соціології релігії на його основі. Автор наголошує, що використання соціокультурного підходу в дослідженнях соціально-релігійної сфери формує теоретико-методологічні засади модифікації дисциплінарного статусу соціології релігії в контексті сучасних соціальних змін. Згідно з авторською гіпотезою соціологія релігії з часом поступово дистанціюватиметься від класичного (теоретичного) релігієзнавства як філософської та історичної науки. На думку автора, соціологія релігії в майбутньому набуде ознак дисципліни, яка зорієнтована на вивчення соціальних зв'язків у рамках соціокультурної системи та виявлення способів взаємодії в урбаністичному просторі.

Ключові слова: соціокультурний підхід, соціологія релігії, дисциплінарний статус, предметне поле

В останні десятиліття дедалі частіше лунають думки про слабкість теоретичних обґрунтувань у соціології [Танчер, 1994: с. 3], про її “дисциплінарну кризу” [Головаха, 2004: с. 14], про необхідність виходу за межі устале-

них стереотипів сприйняття її дисциплінарних особливостей [Судаков, 2008: с. 3]. Наявність такого роду “проблемних зон” у соціології вказує на незавершеність її внутрішньої інституціоналізації, тобто на недостатню установленість засад, на яких належить розробляти нові дослідницькі методи та прийоми, визначати правила й норми професійної етики, формувати самосвідомість вчених тощо [Симончук, 2009: с. 136]. Сказане повною мірою стосується і соціологічних теорій середнього рівня, які відіграють вагомий роль у накопиченні соціальної інформації, вивченні та прогнозуванні динаміки розвитку соціуму [Пилипенко, 2007: с. 6] і постають як своєрідна “зона перетину” між соціологією і тією чи іншою галуззю науки, а отже, стосовно них питання, пов’язані з дисциплінарним статусом, звучать навіть гостріше, ніж для соціології загалом.

Соціальні зміни в українському суспільстві на зламі тисячоліть актуалізують розвиток тих галузевих соціологій, які з певних причин не мали змоги розвиватися повноцінно. Зокрема, це стосується соціології релігії, яка, будучи дисципліною, що має тривалу традицію розгляду соціально-релігійних явищ і процесів (Дж.Фрезер, Б.Малиновський, Е.Дюркгайм, М.Вебер та ін.), є водночас новітньою з огляду на розширення останніми десятиліттями пояснювальних та інтерпретаційних можливостей соціологічного теоретизування щодо релігії як суспільного явища за умов демократизації суспільства [Іванкова-Стецюк, 2011 d: с. 6].

Мета цієї публікації полягає в тому, щоб визначити перспективи модифікації дисциплінарного статусу соціології релігії, а саме: виявити можливості розширення її предметного поля та теоретико-методологічної бази. Зважаючи на те, що жодну культуру минулого, теперішнього чи навіть майбутнього не можна розглядати як культуру без релігії [Фромм, 2009], і, понад те, в сучасних соціогуманітарних науках усе виразнішою є тенденція розглядати людську діяльність у культурному контексті [Join-Steiner, 1996: р. 191], слід знайти аргументи на користь застосування в релігієзнавчих студіях соціокультурного підходу.

Виклики та перспективи (ре)формування теоретико-методологічної бази досліджень соціально-релігійних процесів і явищ

Суспільно-релігійні трансформації віддавна постають як об’єкт уваги вітчизняних дослідників, котрі у своїх працях відтворюють історію становлення та розвитку християнства в Україні, досліджують вплив релігії на формування української нації, на розвиток духовної культури українського народу, аналізують діяльність Церкви у здійсненні культурних обмінів між Україною і світом. Праці В.Антоновича, М.Грушевського, І.Крип’якевича, О.Левицького, І.Огієнка, М.Шлемкевича, В.Яніва та інших українських мислителів становлять основу джерельної бази більшості вітчизняних досліджень суспільно-релігійної проблематики. Для сучасного українського релігієзнавства особливо актуальними є такі питання, як реалії та перспективи участі Церкви у процесах національного відродження, особливості духовно-релігійних ідентифікацій та релігійних практик, можливості широ-

кого впровадження духовно-світської освіти (В.Бондаренко, В.Єленський, Р.Кирчів, А.Колодний, М.Маринович, Е.Мартинюк, Л.Рязанова, Л.Филипович).

На мою думку, зосередження релігієзнавців на макрорівні аналізу процесів формування релігійного простору створює труднощі у вивченні культурних форм, здатних репрезентувати спосіб буття українців у реаліях сьогочасного соціуму, адже практично елімінує із соціально-релігійного наукового дискурсу людину як творця спільноти. Як наслідок звучується спектр актуальних дослідницьких проблем, визначальних щодо перспектив розвитку соціології релігії, зокрема тих, що стосуються сегментації простору соціальних відносин, сформованого в рамках релігійних об'єднань у результаті безпосередніх комунікацій між індивідами. Гадаю, можна виявити щонайменше декілька причин такого стану справ.

По-перше, соціально-релігійні процеси, що відбуваються в періоди системних трансформацій, є складними і неоднозначними, адже пов'язані з неусвідомленими орієнтаціями соціуму на певні, специфічні лише для нього зразки та форми поведінки, норми реакцій і типи адаптивних процесів. По-друге, сучасна соціологія релігії, позиціонуючи себе здебільшого як складову теоретичного релігієзнавства, не демонструє зацікавленість щодо вивчення на емпіричному рівні систем взаємовідносин, які виникають в урбаністичному просторі як реакція на виклики глобального суспільства і є пов'язаними з інтенсифікацією міграційних процесів. По-третє, має місце певна “ригідність” теоретико-методологічного апарату сучасної соціології релігії [Іванкова-Стецюк, 2011d: с.5–6], у якій практично не застосовують підходи, здатні створювати підґрунтя для “культурологічної” інтеграції соціального знання [Резник, 2003: с. 464–470].

Джерельна база “культурологічної” інтеграції соціального знання в соціології релігії

Пропозиції щодо можливостей використання соціокультурного аналізу в дослідженнях соціально-релігійної сфери формуються на основі вторинного аналізу трьох видів текстових джерел. Першу групу становлять напрацювання теоретиків, зорієнтованих у своїй діяльності на розвиток соціологічного знання через генералізаційний дискурс. Першою чергою йдеться про праці зарубіжних дослідників — Дж.Ритцера (мікро-макросинтез), Дж.Тернера (перспективи розвитку соціологічної теорії), Н.Вілі (позитивістський синтез), а також вітчизняних соціологів — Є.Головахи (обмеження застосування класичних теорій для вивчення сучасних суспільств), В.Пилипенка (можливості соціологічних теорій середнього рівня у накопиченні соціальної інформації), В.Судакова (підстави модифікації дисциплінарного статусу соціології), В.Танчера (ключові тенденції до конвергенції крайніх позицій у соціологічному аналізі) та ін. Другу групу становлять присвячені виявленню евристичних можливостей соціокультурного підходу дослідження Л.Іоніна (основи соціокультурного аналізу), Н.Лапіна (соціокультурний підхід і соціально-функціональні структури), Л.Малес (розуміючий потенціал соціокультурного аналізу), Н.Костенко (багативи-

мірність текстів культури), А.Ручки (соціокультурні ідентичності та практики), Л.Сокурянської (аналіз соціологічних інтерпретацій поняття “соціокультурне”), Ю.Сороки (соціокультурна теорія сприйняття), Н.Черниш (соціокультурний підхід у соціогуманітарних науках) та ін. І нарешті, третя група — це тексти, у яких узагальнено результати прикладних досліджень, націлених на вивчення окремих аспектів формування простору взаємовідносин “культура — церква — місто” в українському суспільстві кінця ХХ — початку ХХІ століть (релігійна спільнота як середовище формування соціальних відносин; місто і церква у просторі міграцій; інституціональні аспекти діяльності церкви тощо); ці узагальнення представлені у низці попередніх публікацій автора [Іванкова-Стецюк, 2007; Іванкова-Стецюк, 2009; Іванкова-Стецюк, 2011e; та ін.].

Вважаю такий вибір джерельної бази обґрунтованим, адже в ситуації перманентних соціальних змін і за умов постійної змінюваності предмета і теоретико-методологічних засад соціології загалом та соціології релігії зокрема постає потреба у нових пояснювальних конструктах і не стільки на рівні універсальних пояснень, скільки на рівні локально-ситуативних теорій, здатних пояснювати соціальні процеси в конкретних людських спільнотах і в конкретних соціальних ситуаціях [Головаха, 2004: с. 25].

Інтеграційний потенціал соціокультурного підходу в дослідженнях соціально-релігійної сфери

Аналіз сформованої відповідно до цілей публікації джерельної бази створює передумови для визначення низки ключових, на нашу думку, характеристик соціокультурного підходу, котрі вказують на його інтеграційний потенціал і водночас можуть слугувати аргументами на користь доцільності його використання в дослідженнях соціально-релігійної сфери.

Насамперед слід мати на увазі, що соціокультурний підхід робить наголос на існуванні інтегралістських характеристик надорганічного світу, а отже, передбачає розуміння суспільства і культури як цілого. Єдність соціального і культурного дає підстави характеризувати надорганіку як соціокультурну реальність, а її явища — як соціокультурні явища [Ручка, 2007: с. 114–115]. Саме бачення соціальної реальності як соціокультурної, на мій погляд, надає додаткових обґрунтувань зорієнтованості соціології релігії на розгляд соціально-релігійних процесів та явищ у системі культури та вможливує розуміння соціальної взаємодії як однієї з ключових категорій даної дисципліни. У такий спосіб розмежовуються питання, які стосуються впливу релігійної спільноти на соціальну поведінку індивіда, і пов’язані з вивченням релігійної свідомості питання, які цікавлять соціологію релігії лише опосередковано. Це, своєю чергою, актуалізує потребу в інтеграції в рамках соціології релігії соціального знання про особливості процесів формування простору взаємовідносин у релігійних об’єднаннях, типів стосунків усередині них і між ними тощо.

Соціокультурний підхід передбачає розуміння культури та соціальності як взаємопроникливих фрагментів реальності [Лапин, 2000], що набуває актуальності за умов модернізації та секуляризації, коли релігія дедалі

більше виступає “за коло властиво релігійних ідей” [Дюркгайм, 2002: с. 12], постаючи як “множина” культурних значень, цінностей і смислів. Відтак, прикладом культурної форми, що репрезентує спосіб буття індивіда в реаліях сучасного соціуму [Сорока, 2010 b: с. 116–118], на мою думку, може стати релігійна спільнота. Саме розуміння релігійної спільноти як культурної форми створює підґрунтя для розширення спектра актуальних дослідницьких тем, які можуть визначати перспективи розвитку соціології релігії на новому витку модернізації, допомагаючи соціологові у його намаганні осмислити “велику трансформацію, що привела до капіталізму, урбанізму та демократії” [Уили, 1994: с. 63]. Зокрема, соціокультурний аналіз дає змогу виокремлювати актуальні моделі життєвих стратегій, що їх ініціюють і реалізують представники релігійних спільнот за умов урбанізації та глобалізації, водночас аналізувати процеси сегментації простору соціальних відносин, формованого в межах релігійних об’єднань через безпосередні комунікації між індивідами [Іванкова-Стецюк, 2010; Іванкова-Стецюк, 2011b; Іванкова-Стецюк, 2011c; та ін.].

Варто звернути увагу, що з позицій соціокультурного підходу суспільство, культуру та індивіда належить розглядати інтегровано — як таких, що становлять нерозривну єдність [Сорокин, 1992: с. 190–220]. Сама ж культура при цьому постає як репрезентативна, яка охоплює вірування, уявлення, світосприйняття та ідеології, що їх люди або сприймають активно, або пасивно визнають. Таким чином, в рамках соціокультурного підходу ми маємо змогу розрізнити традиційну і ціннісно-раціональну дії: для прикладу, відвідування церкви можна розглядати і як данину традиції, звичку, і як глибоке внутрішнє покликання [Сорока, 2010: с. 173]. Крім того, застосування соціокультурного аналізу уможливорює виокремлення в якості його предмета культури будь-якої спільноти, незалежно від її місця в суспільній структурі чи нормативній ієрархії [Сорока, 2010: с. 174]. У такий спосіб ми дістаємо можливість вийти за межі традиційного аналізу організаційних форм релігії (церква, конфесія, секта тощо) і досліджувати релігійну спільноту під дещо іншим кутом зору, а саме як форму організації суспільного життя в умовах полікультурного урбаністичного соціуму доби глобалізації. В означеному контексті релігійна громада бачиться не лише і не стільки формою організації віруючих, скільки середовищем їхньої соціалізації в широкому сенсі; локалізуючись у певних смислових точках простору, це середовище має засоби для трансляції смислів та упорядкування життя індивіда й має, допомагаючи йому, за висловом Ф.Вебстера, не “потонути у морі знаків” [Уэбстер, 2004: с. 333–334].

Шукаючи аргументи на користь використання соціокультурного підходу в дослідженнях соціально-релігійної сфери, звернімо увагу на його можливості, пов’язані з використанням концепції культурних інсценувань при дослідженні ситуації втрати індивідом чи спільнотою ідентичності [Іонин, 1998: с. 215–216] внаслідок деактуалізації культурного зразка групового життя [Шютц, 2003]. На мою думку, застосування концепту інсценування може оптимізувати процес “культурологічної” інтеграції соціального знання в дослідженнях соціально-релігійної сфери, адже дає соціологові змогу побачити “мінливу тінь, яку кидає інваріативна реальність” [Пилипенко,

1993: с. 27], через зведення окремих фрагментів (текстів, артефактів) культури у цілісну версію, яка репрезентує емпіричний світ. Результатом такого роду інтеграції може стати, для прикладу, виявлення актуальних моделей релігійної конверсії як стратегії інкультурації [Іванкова-Стецюк, 2011b], а також визначення типології учасників релігійних об'єднань та самих об'єднань, зокрема створюваних з метою (ре)соціалізації осіб зі спорідненими духовно-релігійними і ціннісними орієнтаціями та забезпечення успішної інтеграції соціально вразливих соціальних груп у життя домінантного соціуму [Іванкова-Стецюк, 2010; Ivankova-Stetsyuk: 2010]. Іншими словами, йдеться про можливість розширення перспектив наукового пошуку релігієзнавчих студій у напрямі виявлення здатності тієї чи іншої культурної моделі відповідати потребам індивіда та спільноти [Сорока, 2010а: с. 177], зокрема сформованої як спільнота у вірі.

Опікуючись широким спектром питань, пов'язаних із виявленням закономірностей соціальних (соціокультурних) змін, соціокультурний підхід формує теоретико-методологічне підґрунтя аналізу соціально-релігійних процесів як соціокультурних. Так, у соціокультурному контексті синхронізація процесів сакралізації та урбанізації, спостережувана в українському суспільстві на зламі тисячоліть [Іванкова-Стецюк, 2004], не є чимось алогічним, адже постає як така, що формується в рамках соціокультурної системи, тобто розвивається за законами розвитку суспільства, яке вступило у фазу національно-релігійного відродження. Відтак, актуалізується дослідницька схема, зорієнтована на дотримання принципу ймовірності взаємозв'язків у часі і просторі, які існують холономно, тобто у нескінченному процесі змін — і теперішньому, і минулому, і майбутньому [Донченко, 1994: с. 42].

Таким чином, здійснюючи соціокультурний аналіз соціально-релігійних процесів та явищ, ми маємо змогу, залишаючись у дисциплінарних рамках соціології релігії, розширювати її предметне поле. З огляду на орієнтацію сучасної соціології на мікро-макроінтеграцію, яка, за визначенням Дж.Ритцера є складовою “широкого руху до теоретичного синтезу” [Ритцер, 1994: с. 42], а також зважаючи на інтенсивність процесів модернізації, урбанізації, глобалізації (макропроцеси), становлення й розвитку спільнот, зростання їхньої суб'єктності (мезопроцеси) та індивідуалізації духовної сфери (мікропроцеси), один з актуальних напрямів розширення предметного поля соціології релігії сьогодні я вбачаю у включенні до нього системи взаємовідносин “культура — церква — місто”.

Соціокультурний підхід як основа міждисциплінарного синтезу: методологічний аспект

Тенденція до “культурологічної” інтеграції соціального знання в соціогуманітарній сфері актуалізує потребу в міждисциплінарному синтезі. В нашому випадку йдеться про перспективи залучення досвіду і методів суміжних з соціологією релігії дисциплін, на підґрунті яких вона формувалася й у взаємодії з якими має підстави розвиватися й надалі. В такий спосіб реалізується своєрідна “стратегія синтезу”, коли від кожної суміжної дисципліни беруть те, що потрібно для синтезу, і вводять у систему соціо-

логічної науки. При цьому результати наук, що беруть участь у синтезі, уподібнюються проєкціям певної “об’ємної структури” [Клейн, 1998: с. 18–19] — у нас соціально-релігійного процесу чи явища — на різні площини, в різних ракурсах. Як мені бачиться, соціокультурний підхід може стати підґрунтям для правильного “розміщення” цих проєкцій одна щодо одної та пошуку зв’язків між ними, щонайменше із трьох причин.

1. Соціокультурний підхід є міждисциплінарним за своєю суттю, а отже, здатен формувати “багатовимірний напрям, який синтезував би ідеї низки галузей” [Ритцер, 1994: с. 35]. Ідеться про залучення досвіду історичних (історико-релігійні дослідження, аналіз історичної перспективи розвою духовної еліти, історія становлення національних церков), лінгвістичних (аналіз фольклорних джерел на предмет виявлення значень, смислів і цінностей духовної культури), антропологічних (аналіз священних дійств у традиційних культурах), архітектурних (особливості сакральної архітектури як відображення культурної ідентичності) та інших досліджень.

2. Використання соціокультурного підходу передбачає зміщення акцентів у вивченні соціально-релігійних процесів та явищ на емпіричному рівні з аналізу кількісних на аналіз якісних показників. Така переорієнтація, на мою думку, є не лише актуальною за умов перманентних соціальних змін, коли доводиться мати справу з маловивченими явищами, а й органічною, позаяк в рамках соціально-релігійного наукового дискурсу вже тривалий час мають місце різного роду методологічні дифузії, а саме проникнення “м’яких методологій” етнографії, соціальної антропології та етнології в соціологію релігії. Застосування соціокультурного підходу в релігієзнавчих студіях дає змогу враховувати досвід соціогуманітарних дисциплін у розвитку якісних методів [Малес, 2009: с. 92] та сформуванню перспективу творення “союзу алгебри з гармонією” [Петров, 2000: с. 7–12] шляхом інтеграції методів збирання соціологічної інформації.

3. Соціокультурний підхід розширює перспективу пошуку джерел соціологічної інформації в соціології релігії, додаючи до методологічно вивірених опитувальних методів культурні артефакти й тексти. Зосередження соціокультурного аналізу на суб’єктивності, творчій діяльності, породжених у ній текстах, ідеях, смислах значно посилює позицію гуманістичної соціології, чия гносеологія є адекватною цій онтології [Малес, 2009: с. 78], тобто культура та пізнання ніби “творять” одне одного [Gregory, 2002].

Таким чином, соціокультурний підхід створює підґрунтя для “культурологічної” інтеграції соціального знання за рахунок синтезу методології та аналітичного апарату низки наукових дисциплін соціогуманітарного циклу, з якими соціологію (релігії) об’єднує “м’яка методологія”, перетин царин, спільні класики та авторитети [Малес, 2009: с. 79]; це — етнографія, етнологія / антропологія, філософія релігії, соціальної психології тощо.

Соціокультурний підхід як основа модифікації дисциплінарного статусу соціології релігії

Визначення інтеграційних характеристик соціокультурного підходу лягає в русло тенденції до розвитку кумулятивності (накопичення) соціо-

логічного знання, що відбувається разом із розробленням, нетрадиційною інтерпретацією або концептуалізацією уже сформованих раніше висновків і міркувань [Танчер, 1994: с. 7]. Утім, це в жодному разі не означає його “ідеалізації” як єдиної можливої засади інтеграції соціального знання, а тим паче претензії на формування на його основі чогось на зразок “метатеорії”, творення якої в умовах дедалі більшої поліпарадигмальності соціології є мало реалістичним [Тернер, 1994: с. 106–108]. Водночас аналіз інтегративного потенціалу соціокультурного підходу та можливостей його застосування в сучасних релігієзнавчих студіях обґрунтовує можливість модифікації дисциплінарного статусу соціології релігії на цих засадах. Наведу деякі аргументи на користь цього твердження застосовно до вітчизняної соціології релігії.

Вітчизняній соціології релігії доводиться відповідати на виклики, пов’язані зі змінами соціокультурного контексту розвитку інституту релігії та інституту церкви в Україні наприкінці ХХ — на початку ХХІ століть. Зокрема, соціологія релігії постає перед необхідністю враховувати смислові підстави активізації соціально-релігійних процесів та явищ, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, попри начебто визнану загальну тенденцію до секуляризації в сучасному світі. Відтак актуалізується потреба у застосуванні соціокультурного підходу як такого, що здатен створити теоретико-методологічне підґрунтя здійснення аналізу смислів. Понад те, саме включення культурно-смислової складової в соціально-релігійний науковий дискурс, на мою думку, з часом дасть підстави трактувати соціологію релігії як дисципліну, зорієнтовану на інтерпретації смислових характеристик соціального зв’язку в різних онтологічних параметрах — як соціальної дії, інтеракції, соціальної взаємодії, комунікації, соціального обміну тощо [Судаков, 2008: с. 6].

Ще одним викликом для сучасної соціології релігії можна вважати тенденцію до посилення полікультурності та соціокультурних диференціацій, що все активніше виявляється в ситуації постмодерну. Отже, соціологи змушені шукати нові способи якомога повніше презентувати тему множинності ціннісного вибору суспільства в цілому, його окремих соціальних груп та індивіда, а надто в умовах реальної свободи совісті. Культурний вимір цієї теми практично неможливо охопити без застосування соціокультурного аналізу. Так, потреба у вивченні актуальних культурних форм, здатних репрезентувати спосіб буття українців у реаліях сьогочасного урбанізованого соціуму, до яких можна віднести й локальну релігійну спільноту, потребує зміщення акцентів в релігієзнавчих дослідженнях з аналізу широкого спектра проблем, які стосуються стану релігійної свідомості та поширеності тих чи інших суто релігійних практик, на дослідження середовищ конструювання того чи іншого типу релігійної ідентичності як соціокультурної. Тож саме соціокультурний аналіз, підкреслюючи зв’язок різних форм соціальних відносин з певними типами культурної ментальності [Іванкова-Стецюк: 2003], завдяки своєму інтегративному потенціалу, дає змогу формувати цілісне бачення соціально-релігійних процесів у рамках соціокультурної системи.

Висновки

Доля усталених стереотипів сприйняття дисциплінарних особливостей соціології є умовою її подальшого розвитку. Сказане повною мірою стосується і соціологічних теорій середнього рівня, зокрема соціології релігії, розвиток якої зумовлений, з одного боку, потребою у прирощенні знання про динаміку змін, що відбуваються в соціально-релігійній сфері, а з іншого — пошуком нових пояснювальних та інтерпретаційних можливостей соціологічного теоретизування щодо релігії.

Використання соціокультурного підходу в дослідженнях соціально-релігійної сфери формує теоретико-методологічні засади модифікації дисциплінарного статусу соціології релігії в контексті сучасних соціальних змін. Можна припустити, що соціологія релігії з часом поступово дистанціюється від класичного (теоретичного) релігієзнавства як філософської та історичної науки, натомість дедалі більше набуватиме ознак дисципліни, зорієнтованої на вивчення соціальних зв'язків у межах соціокультурної системи. Інтерес соціологів при цьому, вочевидь, фокусуватиметься на виявленні способів взаємодії, які виникають в урбаністичному просторі, на зразок системи взаємовідносин “культура — церква — місто”, до елементів якої можна віднести релігійну спільноту. В соціокультурному контексті ця спільнота постає як така, що надає смислів життю індивіда в широкому контексті, визначаючи його ціннісні орієнтири в реаліях сьогочасного соціуму. Таке розуміння релігійної спільноти сприятиме розширенню предметного поля соціології релігії та модифікації її дисциплінарного статусу на засадах соціокультурного підходу та оптимізує процес подальшої систематизації та теоретичного узагальнення прикладних знань про формування соціально-релігійного простору в українському суспільстві кінця ХХ — початку ХХІ століть.

Джерела

Головаха Е.И. Социологическое знание и процесс исследования современных социальных процессов / Е.И. Головаха // Проблемы розвитку соціологічної теорії. — 2004. — С. 13–25.

Донченко Е.А. Социетальная психика / Донченко Е.А. — К.: Наук. думка, 1994. — 208 с.

Дюркгайм Е. Первісні форми життя. Тотемна система в Австралії / Е. Дюркгайм. — К.: Юніверс, 2002. — 424 с.

Ионин Л.Г. Социология культуры : учеб. пособие / Ионин Л.Г. — М.: Логос, 1998. — 280 с.

Іванкова-Стецюк О. Виклики реінтеграції українського трудового мігранта та перспективи їх подолання за підтримки Церкви / О. Іванкова-Стецюк // Вісник Одеського національного університету. — Одеса : ОНУ ім. І.І. Мечнікова, 2009. — Т. 14. — С. 301–310. — (Серія : Соціологія і політичні науки ; вип. 13).

Іванкова-Стецюк О. Актуальні форми інтеграції українських трудових мігрантів в рамках церковної громади / О. Іванкова-Стецюк // Вісник Одеського національного університету. — Одеса : ОНУ ім. І.І. Мечнікова, 2011с. — Т. 16. — С. 221–226. — (Серія : Соціологія і політичні науки ; вип. 10).

Іванкова-Стецюк О. Б. Соціологія релігії у пошуку теоретико-методологічних орієнтирів / О.Б. Іванкова-Стецюк // Українське релігієзнавство. — 2011. — № 4. — С. 5–13.

Іванкова-Стецюк О. Духовні шукання української молоді: релігійна конверсія чи пошук референтної групи? / О. Іванкова-Стецюк // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. — Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011b. — С. 246–250. — (Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи; вип. 27).

Іванкова-Стецюк О. Інституційні аспекти формування мереж мігрантів: діяльність Церкви / О. Іванкова-Стецюк // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: зб. наук. пр. Донецького державного університету управління. — Донецьк: ДонДУУ, 2011a. — Т. XII. — С. 143–150. (Серія: Соціологія; вип. 211).

Іванкова-Стецюк О. Інституційні аспекти формування мереж мігрантів: діяльність Церкви / О. Іванкова-Стецюк // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: зб. наук. пр. Донецького державного університету управління. — Донецьк: ДонДУУ, 2011d. — Т. XII. — С. 143–150. — (Серія: Соціологія; вип. 211).

Іванкова-Стецюк О. Національна Церква в Україні: соціально-технологічні аспекти діяльності / О. Іванкова-Стецюк // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу. — 2004. — С. 465–470.

Іванкова-Стецюк О. Регіональні особливості інкультурації української молоді в контексті інституційних трансформацій Церкви / О. Іванкова-Стецюк // Вісник Одеського національного університету. — Одеса: ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2007. — Т. 12. — С. 155–159. — (Серія: Соціологія і політичні науки; вип. 6).

Іванкова-Стецюк О. Релігійна спільнота як форма самоорганізації українських трудових мігрантів / О. Іванкова-Стецюк // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: зб. наук. пр. Донецького державного університету управління “Соціологія державного управління”. — Донецьк: ДонДУУ, 2010. — Т. XI. — С. 160–167. — (Серія: Спеціальні та галузеві соціології; вип. 178).

Іванкова-Стецюк О. Релігійний чинник соціально-політичного життя сучасного українського суспільства / О. Іванкова-Стецюк // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: зб. наук. пр. — Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2003. — С. 322–327.

Клейн Л.С. Стратегия синтеза в исследованиях по этногенезу [интеграция наук и синтез источников в решении проблем этногенеза] / К.Л. Клейн // Советская этнография. — 1988. — № 4. — С. 18–19.

Лапин Н. Социокультурный подход и социетально-функциональные структуры [Электронный ресурс] / Н. Лапин // Социологические исследования. — 2000. — № 7. — С. 3–12. — Режим доступа: <http://www.twirpx.com/file/388100/>.

Малес Л. Розуміючий потенціал соціокультурного аналізу / Л. Малес // Якісні дослідження в соціологічних практиках: навч. посіб. / за ред. Н. Костенко, Л. Скокової. — К.: ІС НАНУ, 2009. — С. 77–95.

Петров В.М. Количественные методы в искусствоведении / В.М. Петров // Пространство и время художественного мира; вып. 1. — М.: Смысл, 2000. — 204 с.

Пилипенко В.Е. Социальный морфогенез: эволюция и катастрофы / В.Е. Пилипенко, В.А. Поддубный, И.В. Черненко. — К.: Наук. думка, 1993. — 98 с.

Пилипенко В.Є. Передмова / В.Є. Пилипенко // Спеціальні та галузеві соціології: навч. посіб. / В.Є. Пилипенко, І.М. Попова, В.В. Танчер та ін. — К.: Фоліант, 2007. — С. 6–9.

Резник Ю.М. Введение в социальную теорию: Социальная системология / Ю.М. Резник. — М.: Наука, 2003. — 525 с.

Ритцер Дж. Нынешнее состояние социологической теории: новые синтезы / Дж. Ритцер // Социологическая теория сегодня. Сборник статей американских и украинских теоретиков. — К.: ІС НАНУ. — С. 24–44.

Ручка А. Інтерналістська соціологія Питирима Сорокіна / А. Ручка // Соціологічна теорія: традиції та сучасність: навч. посіб. / за ред. А. Ручки. — К.: ІС НАНУ, 2007. — С. 70–175.

Симончук О. Інституціоналізація якісної соціології в пострадянських країнах / О. Симончук // Якісні дослідження в соціологічних практиках : навч. посіб. / за ред. Н. Костенко, Л. Скокової. — К. : ІС НАНУ, 2009. — С. 136–173.

Сорока Ю. Соціокультурні зміни та місто / Ю. Сорока // Соціологія міста : навч. посіб. / [Л.В. Малес, В.В. Серета, М.О. Соболевська, Ю.Г. Сорока та ін.] ; за заг. ред. О.К. Міхеєвої. — Донецьк : Ноулідж, 2010а. — С. 166–178.

Сорока Ю.Г. Видеть, мыслить, различать: социокультурная теория восприятия: [монография] / Ю.Г. Сорока. — Харьков : ХНУ им. В.Н. Каразина, 2010б. — 336 с.

Сорокин П. Родовая структура социокультурных явлений / П.А. Сорокин // Человек. Цивилизация. Общество / Сорокин П.А. — М. : Политиздат, 1992. — С. 190–220.

Судаков В.І. Соціологія як наука: дисциплінарний статус соціології в контексті сучасних соціальних змін / В.І. Судаков // Багатовимірні простори сучасних соціальних змін : наукові студії Львівського соціологічного форуму : зб. наук. пр. — Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. — С. 3.

Танчер В.В. Теория в социологии: особенности и пути ее развития / В.В. Танчер // Социологическая теория сегодня : Сборник статей американских и украинских теоретиков / под ред. В. Танчера. — К. : ІС НАНУ, 1994. — С. 3–11.

Тернер Дж. Прошлое, настоящее и будущее теории в американской социологии / Дж. Тернер // Социологическая теория сегодня. Сборник статей американских и украинских теоретиков / под ред. В. Танчера. — К. : ІС НАНУ, 1994. — С. 87–109.

Уили Н. История и политика современной социологической теории / Н. Уили // Социологическая теория сегодня : сб. статей американских и украинских теоретиков / под ред. В. Танчера. — К. : ІС НАНУ, 1994. — С. 45–67.

Уэбстер Ф. Информация, постмодернизм и современность / Ф. Уэбстер // Теории информационного общества / пер. с англ. ; под ред. Е.Л. Вартановой. — М. : Аспект Пресс, 2004. — С. 310–359.

Фромм Э. Религия, характер и общество / Э. Фромм // Иметь или быть. — М. : АЕС Москва, 2009. — 448 с.

Шютц А. Возвращающийся домой / А. Шютц // Социология : хрестоматия / [сост. Ю.Г. Волков, И.В. Мостовая]. — М. : Гардарики, 2003. — С. 183–189.

Gregory E. Getting to Know Strangers: A Sociocultural Approach to Reading, Language, and Literacy [Electronic resource] / E. Gregory // Papers from Multilanguage Literacy Symposium. — July, 2002. — Edinburg. — Mode of access : http://www.readingonline.org/international/inter_index.asp?HREF=edinbug/Gregory/index.html;

Ivankova-Stetsyuk O. Social and legal aspects of reintegration of labour migrants upon their return to Ukraine / O. Ivankova-Stetsyuk, R. Kis // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiza politica). — 2010. — № 1 (XLVIII). — P. 28–46.

Join-Steiner V. Sociocultural Approaches to Learning and Development [Electronic resource] / V. Join-Steiner, H. Mahn // Educational Psychological. — 1996. — 31(314). — С. 191–206. — Mode of access : <http://www.tlu.ee/~kpta/haridustehnoloogiaTLU/sociocultural.psf/>.